

PAMĚTI ČLENŮ

ZO ČSFB

NYMBURK

na dobu odboje 1938-1945

4

Povstání v Nymburce dne 2. 5. 1945

74 - 79 ALDÍŠ TYLL
79 - 83 Václav VACH z Oskorínka
83 - 85 FRANTIŠEK PLACHÝ
86 - 85 JOSEF JAVŮREK

5. 5. 45

88 - 89 ALDÍŠ TYLL
89 - 91 Kzlaim Homolová
91 JOSEF RADA z Nymburka

Loučení bylo těžké, bolestné, matka se nemohla od dítěte odtrhnout. Synek nechápal svůj osud a utěšoval ji svým dětským rozumkem: "Neplač maminko, já pojedu za tatínkem, budeš tam spolu."

Gestapáci odvezli hošíka do Kolína, kde bylo soustředění židů k dalšímu transportu. Paní Sladkusová druhého dne po odjezdu se rozjela rovněž do Kolína, aby tam zjistila, proč jí dítě vzali, když má matku arijského původu. To středisko bylo prý v nějaké škole. Hrubě ji odbyli, aby se o to nestarala nebo že postřílejí celou její rodinu, bude-li se o ten případ ještě dále zajímat. Zjistila jediné, že z Kolína vedla cesta do Terezína.

Metřvalo dlouho a začalo se po Nymburce proslýchat, proč Sladkusův Jareček byl odvezen. V Nymburce totiž žila židovská rodina Fränklova. Ti měli dceru provdanou za žida Kunführera, v Mladé Boleslavi a tito manželé měli chlapce ve stejném stáří. Jenomže Fränklovi předvídali tragický osud dítěte a dali brátce před svým odsunutím do ghetta chlapce na zapřenou k vychování do rodiny k paní Pavle Marešové, provdané za lékaře. Ti bydleli na Zálabí a dítě bylo u nich určitý čas ukryto. Když se začali sbírat židovské děti a Kunführerův chlapec nebyl k nalezení, vrhli se gestapáci na chlapce Sladkusových - kus jako kus - aby měli stanovený počet dětí.

Stojí za zmínku, že pan Sladkus měl sestru Bertu, která ještě včas za okupace uprchla do Sovětského svazu, tam vstoupila do československé armády organizované v Buzuluku a vrátila se přes Duklu jako poručík do vlasti. Svoji bojovou činností demonstrovala proti fašistickým zvěrstvům hitlerovských nacistů, kteří tak krutě zasáhli do rodiny jejího bratra."

POVSTÁNÍ V NYMBURCE DNE 2. KVĚTNA 1945

Vědčí osobností v činnosti II. ilegálního okresního vedení KSČ byl soudruh poslanec Alois Tyll, který vzpomíná:

"Po těžké ztrátě zatčených a popravených soudruhů v roce 1941 z okresního ilegálního vedení byl zpřísněn konspirační systém práce a vyhledávání a zapojování nových soudruhů do stranických buněk. To se uplatňovalo důsledně při rozvíjení další odbojové činnosti na železnici, zvláště v dílnách a výtopně ČSD, kde jsme se usilovně snažili o udržení sítě závodních buněk strany, vzhledem k velkému významu těchto pracovních center okresu. Zvláště po porážce nacistických armád u Stalingradu stouplо sebevědomí železničářů, což se projevovalo v různých sabotážích. Nejednou se stalo, že lokomotiva přistavená na vlak musela se vrátit do výtopny pro neschopnost k traťovému výkonu nebo se přičiněním soudruhů stala nechovnou při jízdě na trati a musela být odtažena jinou lokomotivou do výtopny. Němci po zkušenostech s českými lokomotivními četami, které považovali za nedostatečně spolehlivé, obsazovali vojenské vlaky, na kterých jim zvláště záleželo, vlastními řídicími pracovníky. Sabotáž se prováděla i tím způsobem, že se úmyslně zdržovaly odjezdy vlaků s vojenskou výzbrojí. Někdy se to podařilo zatažením vlaků na seřadovací nádraží nebo prodlužováním doby zpracování vlaků. Toto zdržování vojenského přísunu zařizoval na spádovišti se svými spolupracovníky dozorčí posunu soudruh Vondrovec, který humorem a zastřenými výrazy vytvářel mezi spoluzaměstnanci posunovači svéráznou mluvu, které nerozuměl přednosta stanice Špetlák, zato jí rozuměli velmi dobře ilegální pracovníci. Dokonce i foukací harmonika vhodnou melodií nabradila mluvené slovo k provedení určité akce.

V drobné práci od jednoho k druhému šíří tedy komunisté v dílnách ČSD, výtopně i v celém železničním provozu optimistickou náladu a sebevědomí ve vítězství Sovětského svazu. Za krásného letního jitra v roce 1943 je možno číst hesla namalovaná na asfaltové silnici do Poděbrad barvou z dílen ČSD Pryč s fašismem! Ať žije Sovětský svaz! a namalovaný znak všech proletářů - srp a kladivo. Je to jedna z akcí závodní buňky, vedené soudruhem Otou Kaiprem. Tím komunisté upozornili, že zde jsou a pracují. Během roku 1943 je znát, že pra-

cuji i jiné odbojové skupiny, organizované příslušníky některých jiných politických stran. T počátku jen ojediněle s nimi navazujeme styky. Navazují přímý styk s mládeží, aby počátkem roku 1945 došlo k vytváření jednotně organizované české mládeže při odboji. Na několika ilegálních schůzkách s představiteli mládeže jsem tento program určil a vysvětlil způsob, jak jej uskutečnit.

Konec roku 1943 a celý rok 1944 je ve znamení upevňování stranických buněk, které posilují další noví členové, jako soudružka Aloisie Favlovská, která se napojuje na soudruha Františka Plachého, skladníka Včely, který obětavě organizuje hmotnou podporu rodinám vězněných soudruhů. Již před tím soudružka Favlovská spolupracovala pod vedením soudruha Guhrabky v jeho buňce při rozmnožování komunistických letáků. Využívá znalosti ruského jazyka a zachytává pro nás zprávy přímo ze Sovětského svazu a hlavně komentáře českého vysílání z Moskvy. Toto bylo velmi důležité pro naši práci, abychom ji mohli správně zaměřovat.

Do ilegální činnosti se zapojují bratři Matuchové, František Kajíř ml., Stanislav Černý i moji oba synové. Tito soudruzi byli pověřeni pracovat mezi skupinou mládeže.

Rok 1944, zvláště po Slovenském národním povstání, je již ve znamení příprav k vytváření národních výborů a tvoření se národní fronty. Ta účelem sjednocení postupu odbojové činnosti, o který komunisté vždy usilovali a o uspořádání příštích poměrů dochází ke spolupráci s ing. Viktorem Boháčem, Jiřím Sírrou, Dr. Brožkem, Rudolfem Turkem, kteří představovali odbojové skupiny některých dřívějších politických stran.

Došlo k několika společným poradám, kterých za komunistickou stranu se zúčastňovali soudruh Václav Vach a já. Porady se konaly na různých místech. Jednou v bytě obchodníka Vernerera, několikrát v kanceláři Dr. Brožka, nebo v kanceláři uhelných skladů Rudolfa Turka. O všech těchto poradách jsme informovali ostatní soudruhy z ilegálního vedení strany a spo-

lu s nimi jsme se radili o dalším postupu. V březnu 1945 svolal Ing. Boháč poradu do jedné sklepní místnosti nové Záložny, kde nám představil asi 20 občanů, kteří měli tvořit Revoluční okresní národní výbor. K našemu překvapení jsme měli být v tomto výboru jen dva komunisté. To rozhodně neodpovídalo poměru sil v okrese, resp. poměru důvěry a autority, kterou strana za okupace svou činností získala mezi obyvatelstvem. Ilegální vedení strany však rozhodlo, abychom přesto zůstali zatím v takto utvořeném Revolučním okresním národním výboru.

Situace se v té době den ze dne rychle měnila. Podle pokynu ilegálního výboru ústřední rady odborů připravovali jsme se na generální stávkou, zvláště na stávkou železničářů. Do přípravy na generální stávkou byly zapojovány stranické buňky a pro organizování této akce na železnici byli vybráni zvláště soudruzi:

Josef Holík, Josef Barvínský, Josef Javůrek, Vilém Matějka a já. K organizování stávkou mimo osobní agitace bylo použito asi padesát letáčků vydaných ilegální ústřední radou odborů v Praze. To už bylo koncem dubna 1945, kdy ilegální vedení strany znovu jednalo o provedení stávkou na 1. května 1945. 29. dubna 1945 přišel ke mně jeden Němec mluvící česky, na jméno si již nemohu upamatovat, a sdělil mi, že 1. května má německá posádka plnou pohotovost. Před ním jsem o tuto zprávu neobjevil zájem, avšak tentýž večer jsem rychle svolal vedení strany a soudruhy informoval. Bylo usneseno, že se stávkou se začne ráno 2. května 1945 v dílnách ČSD. Řídit akci v dílnách ČSD bylo uloženo soudruhům J. Holíkovi, J. Barvínskému a mně. Pro stanici ČSD byl určen soudruh Matějka, pro výtopnu ČSD soudruh Josef Javůrek.

Již při nástupu zaměstnanců do práce 2. května 1945 bylo prostřednictvím stranických buněk usměrňováno odhodlání zaměstnanců zastavit práci a dát akci organizovaný průběh. V 8 hodin ráno přichází ze mnou soudruh Barvínský do železniční ko-

lonie, kde jsem se v té době zdržoval, a sdělil mi, že práce byla v dílnách zastavena a stávka začala. Rovněž zaměstnanci výtopyň ČSD i stanice se k této stávce přidali. Udržovali jen nejnútnejší provoz. Takto vyjádřený odpor k okupantům podporovalo se souhlasem i ostatní obyvatelstvo ve městě i na venkově.

Již v březnu 1945 na jedné ze schůzek okresního vedení strany bylo jednáno, zda dílny ČSD v případě stávky mají vyjít do ulic nebo zůstat v závodě. Bylo rozhodnuto z taktických důvodů zůstat na závodě, aby nepřítel neviděl s jakými silami disponujeme. Zbraně nebyly téměř žádné. Teprve v době revoluce se nám podařilo některé získat.

Dopoledne 2. května 1945 bylo na ulicích velmi živo. Lidé dávali najevo, že již očekávají brzké osvobození. Zvláště se shromažďovali na náměstí a ještě dopoledne se tam konal tábor lidu. Se soudruhem Vachem jsme se setkali v Boleslavské ulici, informovali jsme se o situaci. Odebrali jsme se na náměstí, kde vidíme skupinu asi 20 rozvášněných občanů v čele se soudruhem Doubravou, jak se snaží dostat do budovy okresního úřadu. Vysvětlili jsme jim, že tato akce není úspěšná a že gestapo může použít proti bezbranným občanům střelné zbraně, že je nutno se připojit k stávce. Na náměstí, kde již bylo obrovské množství lidí, setkali jsme se s Dr. Brožkem. Po krátké rozmluvě jsme se rozhodli, že veřejně vystoupíme: první Dr. Brožek, potom soudruh Vach a já. Z hostince bývalého katolického domu byl přinesen stůl, který posloužil za tribunu. Dr. Brožek oznámil, že jsme svobodni a že se obnovuje Československá republika roku 1937. Soudruh Vach vysvětlil, že železničáři započali stávku a já jsem požádal o podporu této akce a o ukázněnost, kterou v této vážné době bude řídit vedení odboje. Projevy byly přijaty s bouřlivým nadšením a s ohlasem a pohnutím všech shromážděných občanů. Nakonec jsem dal pokyn k zazpívání hymny. V mnoha oknech se začaly vyvěšovat státní vlajky a vlajky rudé. Na to Němci v plné ozbrojené pohotovosti odpověděli tím, že zatýkali občany, kteří vyvěšovali rudou vlajku. Tak byl veden s rudou vlajkou v ruce přes náměstí hostinský Havrda.

Veřejným tábořením lidu na náměstí dne 2. května 1945 vystoupil Revoluční okresní národní výbor z ilegality. Ještě téhož dne provedl intervenci na gestapu za zatčené občany, kteří byli potom propuštěni.

Také nad stávkujícími dílnami ČSD vyvěšuje soudruh Barvínský státní vlajku. Pracující dílen usilovně shánějí zbraně. Někdo z posunující čtyř dopravil do dílen vagon se zbraněmi, jak nám to ohlásil soudruh Josef Holík. Byl proto vydán rozkaz zbraně přidělit. Organizováním akce a velitelem ozbrojených sil v dílnách ČSD byl pověřen revolučním ONV poručík v záloze soudruh Rudolf Turek.

V průběhu 3. a 4. května jsou získávány další zbraně. Okolí Nymburka je dějištěm přestřelek ustupujících jednotek Wehrmachtu. Do akcí zasahují i partyzánské skupiny z loučeňských a dymokurských lesů.

V rátek 4. května přichází z Prahy zpráva, že i tam začíná sílit odpor proti okupantům. 5. května 1945 pražské povstání vypuklo."

Na bouřlivé období revolučních dnů v květnu 1945 vzpomíná soudruh Václav Vach z Oskořínka:

"Po prozkoumání národního socialisty ing. Boháče, soc. demokrata Josefa Ladry, bezpartijního Dr. Brožka přistoupili jsme k založení Revolučního okresního národního výboru, v němž bylo zapojeno 6 osob: soudruh Alois Tyll, Josef Javůrek, já, národní socialista ing. Viktor Boháč, sociální demokrat Josef Ladra a bezpartijní JUDr. Brožek. Okres byl rozdělen na obvody pro založení revolučních místních národních výborů a tyto úseky byly do konce 1944 zpracovány a založeno v nich 27 revolučních národních výborů. Skládaly se ponejvíce z pěti členů, většinou komunistů. Pro rok 1945 se projednávala otázka zásobování, kdyby snad došlo k ozbrojenému boji a zastavení dopravy. Za tím účelem byl pozván do společné schůze národní fronty a RONV ředitel hospodářského družstva v Nymburce Schejbal a dostal za úkol učinit opatření, aby zásoby obilí a mouky byly rozloženy na různá místa. Tím mělo být zamezeno, aby je Němci

nemohli zabrat. Totéž se týkalo dalších potravin, zejména masa, jehož výkup měl ředitel Schejbal řídit tak, aby pro první měsíce byla dostatečná zásoba masa k dispozici. My, komunisté, jsme řediteli Schejbalovi důvěřovali, nebáli jsme se prozrazení, byl to energický a nebojácný člověk a tento úkol také splnil - zásoby byly zabezpečeny. To bylo v době, kdy se již projevovала větší odhodlanost.

Když bylo slyšet děla směrem od Krkonoš, začali Němci provádět opevňování Nymburka. Na 1 000 lidí kopalo ručně zákopy, bylo na tuto práci zmobilizováno mnoho lidí z města i z venkova, museli se uvolnit ze svého každodenního zaměstnání.

Pro větší jistotu podmínováli Němci mosty přes Labe. V místní realce bylo asi 800 mužů německé posádky s lehkými zbraněmi - kulomety a puškami.

V posledních měsících války naše organizační činnost byla stále živější. Později jsem se divil, že nás přece jenom někdo neudal. Navázali jsme styk s partyzány chorvatské národnosti, které vedl Čech soudruh Hložek v lesích u Jabkenic. Při stálém sledování německé armády, přes tajný poslech telefonu, jak jej prováděl Dr. Bažant na okresním úřadě, jsme věděli, že Němci chtějí pro případ své prohry u nás všechno zničit.

Dne 2. května 1945 jsme měli schůzi v kanceláři Dr. Brožka, a to v 8 hodin ráno, kdy již bylo známo, že Hitler je mrtev. V té chvíli, kdy jsem šel s Ing. Boháčem přes náměstí, rychle za námi vyběhl Dr. Bažant a sdělil, že německý plukovník Otta dal telefonicky příkaz četám vojska uzavřít náměstí a co je tam živého, postřílet. V té době se totiž na náměstí shromažďovali občané, kteří radostí dávali najevo, že Hitler je mrtev. Pod dojmem zprávy Dr. Bažanta jsme se sešli, jak bylo určeno, ale rozhodli jsme, že musíme Němcům ukázat sílu nebo jinak dojde ve městě k masové vraždě. Rychle jsme sestavili pro německého velitele podmínky: ihned stáhnout vojsko do ubikací; obnovit zákopové práce a lidi poslat domů; podmínované mosty a veřejné budovy zabezpečit, aby nebyly zničeny; uznat Revoluční okresní národní výbor. Poznávám k těmto podmín-

kám, že z druhého na třetí květen nymburští soudruzi sami přesekali zápálne šnury, Němcům jsme nevěřili.

Odebrali jsme se ihned na německé velitelství, které tehdy mělo svoje stanoviště v hotelu Grand. Byli jsme tři: Ing. Boháč, Dr. Brožek a já. Oba moji společníci uměli dobře německy, já jsem je jen doprovázel. Při našem příchodu byli Němci deputaci překvapení a jevili značné rozčílení. Když Ing. Boháč dost ostře se tázal, je-li pravda, že chtějí střílet do lidu, velitel plukovník Otta odpovídá, že je to rozkaz z Velichovek. Na to jsme mu otevřeně prohlásili, že jsme členové Revolučního akresního národního výboru a upozornili jsme ho, že nyní co zde stojíme, dílny ČSD a výtopna ČSD zahajují stávku. Je proto třeba, aby dal ihned rozkaz stáhnout vojenské čety z ulic. K našemu podivení on tak ihned před námi učinil a přistoupil i na ostatní naše podmínky a co nejzajímavějšího, neměl on ani jeho důstojnický sbor anahu nás zadržet.

Venku se z tím shromážděný lid dověděl, že jsme na německém velitelství. Když jsme vyšli z hotelu na ulici, hrnuli se k nám občané, kteří chtěli znát výsledek jednání. Krátce jsme je informovali o výsledku.

Současně vstoupilo do činnosti i naše vojenské velení, je muž v dílnách ČSD stál v čele peručik v záloze soudruh Rudolf Turek. Nejprve byli zformováni bývalí vojáci - zaměstnanci dílen - kteří asistovali při zastavení dopravy. Při tom jeden německý útvar odevzdal prvních 49 pušek s náboji. Pak se utvořila strážní služba jak v dílnách ČSD tak i ve výtopně ČSD, německým transportům byly odstaveny lokomotivy. Za tohoto stavu probíhalo získávání zbraní od Němců po celý týden, to je od 2.-7. května a již 6. května jsme měli 2 těžké kulometry, 450 pušek a samopalů a další zbraně. V Loučeni, Jíkvi, Netřebicích i Dynokurech byly utvořeny bojové skupiny. Do Oskořínku dojely na stanici 2 vagony pancerořových pěstí, které naši občané vyložili a rozvezli do několika obcí, kde se mladí muži učili s nimi zacházet.

V dílnách ČSD byla současně vytvořena revoluční závodní rada, kterou vedl soudruh Barvínský, Ladra a Krupička, pak

soudruh Javůrek ve výtonně a další zaměstnanci. V těchto revolučních dnech bylo ve všech továrnách, panských dvorech a zámcích (Loučeň, Mcely) učiněno opatření proti vzniku požáru, krádeží a jiným průvodním jevům revolučního období.

Ihned byli zajištěni majitelé šlechtického původu v Křinici, Loučeni, Dymokurech, kteří byli vesměs německé národnosti. Jejich majetky se dostaly pod správu revolučních místních národních výborů již v prvním revolučním týdnu, tj. od 2.-9. května 1945. V dne 5. května 1945 v posledních hodinách vystoupil revoluční okresní národní výbor z ilegality a jeho zástupci přišli do budovy okresního úřadu, aby moc převzali do rukou Československého lidu. Tam byl nečekaně přítomen Oberlandtrat z Kolína. V delegaci jsem byl i já. Německý hodnostář nás zapřísahal, abychom měli rozum, že snad nevíme, co děláme, že potěče krev. Dostal však odpověď, jestliže vyvolají srážku, tedy že opravdu potěče krev, ale hlavně německá. Po této naší energické odpovědi Němec od nás rychle odešel.

Do půlnoci v sobotu 5. května bylo u nás zadrženo na 500 nákladních aut a přes 3 000 Němců. Bylo zadrženo i mnoho osobních aut a zajatců. Ti byli umístěni na ohrazených fotbalových hřištích a střeženi našimi revolučními hlídkami. Po příchodu Rudé armády jsme jí jako armádě vítězná tyto zajatce předali.

Ve dnech 6. a 7. května došlo k pokusům Němců o průjezd, čtyřikrát došlo na náměstí ke střelbě z německé i naší strany. Byli 4 mrtví Němci a 3 ranění. Při této přestřelce nikdo z našich nepadl. V lese Babíně však Němci zastřelili 15 letého hochu, který se u kolejí díval na projíždějící vlak prehajících Němců, v Sadské v lese u státní silnice padli při odstřelování Němců 4 muži. V zámku ve Mcelích bylo v té době asi 40 vojáků. Vyzvali jsme je telefonicky, aby se vzdali, k čemuž oni prohlásili ochotu. Poradili jsme však loučeňským soudruhům, aby nevjížděli do zámku s traktorem, ale obklíčili je ze strany okolního lesa. Neuposlechli však, nasedli na traktor a vjeli na nádvoří. Tu je čekali Němci již s kulometem a donutili je ke vzdání. Zajatým nařídili kopat společný hrob a při této truchlivé práci se jim vysnívali, jak se jim tu bude dobře ležet.

2 9.5

Akci pláčeňských revolucionářů jsme měli v patrnosti a když jsme zjistili pomocí spojky ze Mcel, co se stalo, ihned po této telefonické zprávě vyjelo z dílen ČSD nákladní auto s 50 ozbrojenými muži. Než zajatí soudruzi dokopali svůj společný hrob, byli i s Němci obklíčení právě **včas**. Němci byli tak překvapeni, že se nezmohli ani na jeden výstřel.

V neděli dne 6. května 1945 naše spojky na hlavní silnici směr Sadská-Poděbrady hlásily, že podle zprávy z Poříčan od Kostelce n. Č. lesy jedou směrem k Sadské 3 pancéřové vozy americké armády. Požádali jsme ihned Poděbrady, aby byly pozor, kam jedou a bylo nám hlášeno, že směrem na Lázně Veličkovky byl štáb Schörnerovy armády. Tato americká výprava zastavila v Poděbradech na náměstí s dotazem proneseným německy, kudy směr Hradec Králové - Veličkovky. Ve vesnicích, kudy projížděli s praporečky na vozech, vyvolalo to rozruch a dojem, že za těmito vozy táhne americká armáda. Ve skutečnosti šlo jen o vyjednaváče. Ze dne 6. na 7. květen dával totiž Schörner ještě rozkaz posádkám Wehrmachtu v Milovicích a v Nymburce, aby se zahájila akce spálené země. Na naší straně byla stále větší síla, Praha se stále držela, Němci byli rozpoloženi, takže se z Milovic i z Nymburka v noci stáhli přes Labe u Litole směrem na Kostelec n. Č. lesy mimo Prahu, směr Benešov.

Rudá armáda dorazila do Nymburka dne 9. května 1945 jedním menším útvarům, 10. - 12. května došlo pak vojsko SSSR v masovém počtu."

Ze vzpomínek soudruha Františka Plachého na období let 1944/45: "Ke konci roku 1944 jsou předpoklady pro ustavování revolučních národních výborů a revolučního okresního národního výboru. Dále jsem se zúčastnil akcí na vytváření a zlepšení ilegální sítě KSČ v ČSD v Nymburce. V ČSD již dříve byly ilegální skupinky, bylo je třeba morálně posílit, rozšířit a ovlivňovat jejich činnost. To se dost dobře dařilo přes soudruha Josefa Radu i další soudruhy, takže koncem roku 1944 jenom v dílnách ČSD jich bylo 16. Byly organizovány formou ilegálních trojek. Zúčastnil jsem se i organizační práce vyhledáváním soudruhů a tvořením ilegálních skupin v některých

obcích okresu. Po ustavení ilegálního revolučního okresního národního jsem byl instruován, co budeme dělat v případě obrany města. Bylo to především přerušení kabelu k podminovanému mostu přes Labe, dále zesílit obranu dílen ČSD v případě potřeby.

2. května 1945 vypukla stávka železničních a ostatních dělníků a bylo vyhrožováno Němci (vojskem), že nenastoupí-li dělníci do práce, budou cílny obsazeny a dělníci donuceni pracovat. Tu bylo třeba pohotovosti sbou požárních stanic, to zařídil v první požární zbrojnici velitel Gabriel Dlouhý.

Před příchodem Rudé armády byli jsme revolučním ONV požádáni, abychom šli na náměstí a začali odzbrojovat projíždějící německou armádu. Jelikož jsme měli zbraně, dařilo se nám odzbrojování až na jeden tank, který se nechtěl podřítit čekání arazil si cestu střelbou z kulometu. Ujížděl směrem na Kostomlaty, brzy se vracel zpět, neboť prchala další německá vojska od Mladé Boleslavi. Tato panika v německém vojsku byla způsobena blížící se Rudou armádou. Po střelbě z tanku na náměstí byl jeden německý voják zastřelen a několik zraněno. Naštěstí z nás nikdo raněn nebyl. Odzbrojené německé vojáky jsme shromažďovali na hřištích, odkud si je pak převzala Rudá armáda. Některé jsme dovedli za město a tam propustili, někteří se dovolávali mezinárodního práva, že jim patří to, na čem přijeli, to je auta osobní i nákladní. Celkem jsme odzbrojili v Nymburce přes 2 000 německých vojáků. Odebraný drobný materiál jsme odevzdávali na ONV a těžký materiál do cukrovaru, větších ohrad a uzavřených dvorů.

2. května 1945, kdy vypukla stávka v celém železničním uzlu, někdo rozšířil po dílnách zprávu, že Hitler je mrtev, že je mír. Dělníci zůstali v závodě, odhodláni nezahájit práci děj se co děj. Ovšem s mírem to bylo trochu předčasné. Ve městě nastalo strhávání německých nápisů a firem, některé bylo nutno zabarvit a tak se toto vše během dne přeneslo do sousedního města Poděbrad a dále na celý okres. Také na hostinci u Havrdů byl vyvěšen rudý prapor. Již druhý den chodili úředníci městského úřadu v Nymburce, aby se vše dalo do původního stavu. Ovšem takjak to šlo rychle s odstraňováním německých nápisů, hůře to šlo uvést

do úvodního stavu. Nespíchalo se a bylo to dobře. Dělníci v dílnách ČSD stávkovali dále a připravovali se na obranu proti vstupu vojska do dílen. To vše se protahovalo do 5. května, kdy začalo Pražské povstání a bylo voláno rozhlasem o pomoc. A tu železničáři a dělníci již připraveni začali pomáhat Praze tím, že co mělo jít z německé strany na pomoc německé armádě po dráze, vše bylo zablokováno. Nic se na Prahu pro Němce nedostalo, vše šlo na odstavné koleje, ať v cukrovaru, tek ve stanici, v dílnách atd. Německá armáda, která byla v Nymburce v počtu asi 800 mužů ve školách na Spálence a v cukrovaru, vzhledem k povstání v Praze dojemem zpráv bitvy o Berlín, začala se z cukrovaru vytrácet. Byli jsme svědky, jak pálí německé prapory, tiskopisy a v noci ze 7. května 1945 již rakouští příslušníci německé armády ujížděli směrem ke Kolínu na kolách. Nezdrželi se zde ani "nároční hosté" (Němci prchající z okupovaných území před Rudou armádou, která tato území osvobozovala), nějaký polský baron, který přijel s celým komfortem i služebnictvem utíkáje před Rudou armádou. Jeho kočár byl tažen dvěma páry koní. Nevím, kam pan baron ujel, ale jistě ne do Polska, nebylo již mnoho času na rozmyšlení.

Zákopy, které byly budovány kolem nákladního nádraží, zůstaly nedokončeny. Lidé, kteří na nich museli pracovat, sešli se na náměstí a odmítli tyto práce vykonávat. Německým vojenským velitelem bylo vyhrožováno, že pokud se lidé z náměstí nerozejdou na práci, bude proti nim použito zbraní. Nyní zasáhl revoluční ONV, který projednal s velitelem, že nepodnikne žádnou žádnou akci proti lidu soustředěnému na náměstí. K lidem na náměstí promluvili členové revolučního ONV a to soudruzi Alois Tyll, Václav Vach a Dr. Brožek. Německá armáda byla již v rozkladu. Němci, kteří zde pracovali jako civilové, úředníci a další, ti opustili svá pracovní místa několik dní před příchodem Rudé armády."

Další úřimý účastník revolučních událostí soudruh Josef Javřek uvádí:

"Na podzim roku 1944, asi koncem srpna nebo začátkem září, přišel mě navštívit můj dobrý přítel soudruh Václav Vach, zakládající člen strany a říká: "Pepíku, počítám s tebou do revolučního okresního národního výboru, ale nikomu se o tom nesmíš zmiňovat, víš co by to znamenalo." Ubezpečil jsem ho mlčenlivostí a ptal se jaký úkol mi bude svěřen. Tím jsem se dostal do nového okruhu činnosti. Z této funkce vyplynula řada tajných jednání a opatření v rámci nymburského i poděbradského okresu k zajištění plynulého zásobování obyvatelstva v případě revoluce, k odchodu nacistických vojsk a další úkoly při převzetí vládní moci, pro me zvládnout situaci v železničním uzlu Nymburk. To znamenalo, že ve vhodné chvíli se vystoupí z ilegality, veřejně se vyhlásí revoluční Okresní národní výbor pro Nymburk a Poděbrady. Ten den bude potřeba, aby všechno obyvatelstvo, obchody, úřady, závody a hlavně důležitý železniční uzel Nymburk, to vše aby se podrobilo příkazům RGNV, který je potvrzen naší Košickou vládou. Zároveň odepřít nebo se vyhnout rozkazům našich nepřátel.

Směr činnosti byl určen vedením KSČ v Moskvě z ledna 1945, v němž stálo: "Nesmí se stát, aby náš národ nečinně očekával své osvobození Rudou armádou. Byla by to nesmazatelná skvrna na jeho cti. Český národ musí svými silami přispět k osvobození. Je příkazem dne bezodkladně činit přípravy k bojovým akcím."

Vycházejíc z tohoto příkazu značná část zaměstnanců železničního uzlu přikročila k přípravě otevřeného boje s nacisty. Jeden z hlavních, velmi závažných úkolů, byl sledovat vojenské zásilky a z těch vlaků při přesunu odstavit ložené vozy se zbraněmi, ručními granáty, náboji, pancéřovými pěstmi a dalšími pro boj potřebnými materiály a přesunout je do dílen ČSD. Tyto vozy se musely polepit červenou nálepkou - neschopnost jízdy. Takto se dostali zaměstnanci dílen ČSD i výtopyň ČSD ke zbraním; nebylo jich mnoho, bojeschopných lidí bylo daleko více. Manipulace s těmito vozy nebyla vždy možná, vlaky byly sledovány ozbrojenými hlídkami, nacističtí železniční dispečeři sledovali jejich chod. V roce 1945 byla doprava již velmi narušena, chaos, zpož-

řování, nepřesnost už byly tak veliké, že se několik vagonů potřebných pro nás dostalo do dílen ČSD.

Soudruh Alois Tyll rozhodl připravit se na vystoupení z illegality, zpracovat věrné soudruhy v dílnách i ve výtopně, že je zapotřebí, aby někdo z pevných začal současně i ve výtopně, hlavně při připravované generální stávce. Z rozhodnutí ilegálního CV KSČ jsem byl určen já. Pracovalo se osobním stykem s jednotlivci, vyhledávali se další soudruzi.

Blížící se Rudá armáda a události na frontách měly takový vliv na práci ve výtopně, že ačkoliv zima 1944-45 nebyla mimořádně tuhá, vznikaly sabotážní závady ve zbrojení lokomotiv a vystavování jich na vlaky, zvláště zbrojení uhlím šlo velmi pomalu. Pro lokomotivy na důležité a sledované vlaky si chodili do výtopny výpravčí, vlakový personál a často důstojník SS, který úřadoval ve stanici ve II. poschodí, aby měl rozhled na celý železniční uzel.

Nebylo zvláštností, že po noční směně čekalo až 20 velkých lokomotiv na vyzbrojení uhlím. Nastupujícímu personálu byly přidělovány lokomotivy stojící ve frontě a nebyly řídké případy, že personál žádal vystřídání ještě než vyjel z výtopny na vlak, protože měl již 11 hodin službu. Dozorčí SS, kteří se střídali po 12ti hodinách ve směně zároveň s naším personálem, běhali si ce po výtopně, hlavně k uhelným výtahům, ale bylo to málo platné. Četaři u uhelných výtahů často, když Němec odešel, nechávali výtah běžet bez uhlí, jen aby běžel. Začátkem února 1945 byla situace již taková, že hlavní vedoucí Němec SS Kustze křičel na strojním dispečinku a vyhrožoval střelením. Proto správkové procento, které dosahovalo 48 %, t. j. už téměř polovinu přijíždějících lokomotiv, se při hlášení utajovalo. Příslušník SS Kustze byl schopen dát někoho zastřelit. O tom nikdo, kdo ho znal, nepochyboval. Když kritická situace v únoru 1945 vyvrcholila, přišel náměstek přednosty ing. Bareš s námětem jak pomoci. Při poradě požádal Martinů, vedoucí strojmistrů, z námětu ing. Bareše Němce Kustzeho o lokomotivní výpomec v počtu 15 velkých lokomotiv řady 52 pro výtopnu Nymburk. V několika dnech bylo do Nymbur-

ka přiděleno 12 velkých lokomotiv. Výzbrojní kapacita výtopy Nymburk nestačila a stalo se to, že začátkem března byla do-
rava přes Nymburk ochromena. Vodárenské zařízení rovněž nesta-
čilo s vodou a každé ráno místo dřívějších 20 lokomotiv stáva-
lo na zbrojní koleji také až přes 30 nevyzbrojených lokomotiv,
čekajících na uhlí nebo na vodu.

V posledních měsících války byla naše organizační činnost
stále živější a smělejší. Při neustálém sledování německé ar-
mády přes tajný poslech telefonu (Dr. Bažant na okresním úřa-
dě) jsme věděli, že Němci chtějí při útěku všechno zničit.

2. května 1945, to již bylo známo, že Hitler je mrtev,
shromáždilo se na náměstí obyvatelstvo a vznikl tábor lidu. Za-
hájl jej JUDr. Brožek, potom promluvil soudruh Václav Vach a
nakonec soudruh Alois Tyll, který dal pokyn ke zpěvu národní
hymny."

Na události slavného 5. května 1945 vzpomíná soudruh
Alois Tyll:

"V sobotu ráno 5. května se konala krátká porada okresní-
ho vedení KSČ a bylo rozhodnuto vystoupit veřejně v dílnách ČSD,
ve výtopně ČSD i ve stanici ČSD. Provedením této akce jsem byl
pověřen já. Proto již kolem 8. hodiny jsem se dostavil do dílen
a s opravované lokomotivy na tzv. šupině jsem promluvil ke shro-
mážděnému osazenstvu, prohlásil převzetí moci revolučními národ-
ními výbory, oznámil jsem konec Protektorátu a vyzval k utvoře-
ní revoluční závodní rady, která se hned ustavila v čele se sou-
druhem Barvínským a dalšími soudruhy: Krupičkou, Ladrou, Grubne-
rem a ještě dalšími.

Potom jsem se ihned odebral do výtopy ČSD a promluvil tam
kolem 9. hodiny k zaměstnancům. Ihned také byla provedena opat-
ření k ustavení revoluční závodní rady.

Nato jsem vystoupil asi kolem 10. hodiny ve stanici ČSD,
kde se shromáždění zaměstnanců provedlo přímo v kolejišti před
staniční budovou. Byla provedena obdobná opatření, sesazen před-
nosta stanice Němec Špetlák. Projevy byly zakončeny státní hym-
nou. Ve stanici se zúčastnilo i velké množství cestujících ob-

čanů, kteří se zdržovali na nádraží. Vedením stanice byl pověřen úředník Kočí.

Tím se ocitlo řízení provozu celého železničního uzlu v Nymburce v rukou revolučního národního výboru.

OSVobození Sovětskou Armádou

Po všech strašných válečných utrpeních, obětech i životech těch nejlepších příslušníků komunistické strany i dalších čestných občanů přichází slavné vítězství Sovětské armády, konec války pro celou Evropu - mír.

Krásné vzpomínky zůstávají nám všem na příchod Rudé armády, na pobyt sovětských vojáků u nás. Bylo to překrásné jaro roku 1945, kdy se celý národ radoval ze získané svobody, kdy si všichni bez rozdílu slibovali, že budeme společně pracovat, aby se všechny rány válkou zasažené co nejdříve zhojily.

Za nás za všechny uvádíme krásné vzpomínky soudružky Kateřiny Homolové z Nymburka:

"Po těžké a strašné okupaci v letech 1939-1945, po pádu Berlína, konečně se kvapem blíží Rudá armáda do Prahy. V Nymburce již 2. května 1945 začala revoluce. Již ten den ráno občané strhávali německé nápisy nad obchody a vyvěšovali československé vlajky. Několik žen, mezi nimi i já, chodily jsme venku. Měly jsme přišpendlenu naši i sovětskou trikoloru a radovaly jsme se, že je konec války. A pak teprve začalo Pražské povstání. Od 5. do 9. května všichni jsme byli v napětí. Až konečně 9. května unavení, utmácení sovětští vojáci osvobodili Prahu a tím celý československý národ. V noci 9. května přišel k nám soudruh Vilém Beneš a říká: "Pojďte již ze sklepa, už je tu Rudá armáda!" Já jsem měla celé dny a noci radio i ve skleně a tam jsme všichni poslouchali rozhlas vysílaný z Prahy.

A tak ráno 9. května jsme trhali všechn šerík, zdobili

okna a šli jsme vítat Rudou armádu. Prvního mladého hezkého hecha jsem uviděla u hotelu Slavie, kde čekal na transport. Objímsla a líbala jsem ho. To byl první skutečný sovětský voják, kterého jsem viděla.

Rudá armáda osvobodila také Waldheim, kde byla uvězněna moje dcera Božena. Měla jsem velikou radost a chtěla jsem ihned jeti do Prahy, ale nebylo to možné. V té chvíli totiž, když jsem uvažovala o cestě, přišli k nám dva sovětské důstojníci. Hledali byt. Já měla všechno připravené, tak ten, který ty byty hledal, řekl, že se zde oba ubytují. Ale přišel jen jeden, druhý musel hledat zase další ubytování. Nemohla jsem proto odejet, až za pár dní.

V Praze jsem se setkala po pěti letech se svojí dcerou Boženou. Její utrpení po celou dobu okupace bylo hrozné, byla vyhublá, vážila 36 kg.

Musím povědět o jejím osvobození dále podle jejího vyprávění: Když Rudá armáda jela osvobodit Prahu, osvobozovala cestou politické vězně. Tak se prý najeinou otevřely dveře a ve vězení waldheimském stojí mladý sovětský voják se samopalem nad hlavou a volá: Je svoboda! Ta radost všech! Vojáci dali jim najíst a Boženka, která trpěla revmatismem, dostala lék. Učelalo se jí však nevolno, takže myslela, že tam bude muset zůstat. Vzali jí však přece sebou. Všude na nádražích je lidé vítali a ona, že byla nemocná, byla přenesena do auta a odvezena k bratrovi na Žižkov. Mezitím můj druhý syn jí šel naproti, ale minuli se. Šel tedy také na Žižkov a tam se shledali.

Když jsem přijela do Prahy já, to už byla zase ve Vršovcích u druhé mojí dcery. Přivítaly jsme se tam opět spolu a ještě jsme zůstaly v Praze až do doby, kdy přijela do Prahy naše vláda.

Tady na dvoře Dělnického domu u nás v Nymburce byla kuchyň pro sovětské vojáky. Bylo jich všude plno. Seznámili jsme se a já jsem pak kuchařům prala prádlo. Když uviděli moji Boženku,

nosili ji polévku s masem a tak díky sovětským kuchařům zotavila se natolik, že mohla brzy nastoupit práci na okresním výboru KSČ.

Od května do listopadu 1945 jsme měli u nás stále některého sovětského vojáka na bytě. Užili jsme s nimi mnoho krásných chvil a měli od nich mnoho adres, ale žádný z nich nám nenapsal. Jenom Božence psával sovětský voják Michal Sosnin, který často docházel na okresní sekretariát KSČ. Psal několik let, znali jsme však jenom jeho jméno, protože vždy udával jenom polní adresu. Pak se odmlčel a více o něm nevíme!

9. květnem 1945, osvobozením Československa Rudou armádou, nekončí však celá přetěžká bojová cesta komunistů. Čekají další úkoly: v prvních dnech je to organizování návratu vězňů z koncentračních táborů.

Vzpomíná na to soudruh Josef Rada z Nymburka:

"Ihned po osvobození našeho národa obracela se naše mysl k místům, kam nacisté odvěkli tisíce našich občanů, vlastenců a bojovníků proti fašismu. A přicházela myšlenka jak jim pomoci co nejrychleji znět domů. S touto myšlenkou přicházely ovšem také nesnáze jak ji uskutečnit a celou akci zorganizovat. Na první pohled by se to zdálo snadné, vždyť se celkem nejednalo o nepřekonatelné dálky. Přesto se ukázalo dosti překážek, které nám bránily co nejrychleji uskutečnit návrat našich statečných soudruhů a občanů. Velké těžkosti byly s obstaráváním auta, pohonné hmoty byly vzácné, potíže byly se sestavením delegace, atd. atd. Nakonec se však přece podařilo skončit rozsáhlé přípravy a byl určen definitivní termín odjezdu. Bylo to 16. května 1945, kdy naše výprava za repatrianty odjížděla zabraným německým autem do Brandenburku a pak ještě další dva vozy a sice motorový vůz požárníků a osobní auto řezníka Bártla z Nymburka. Naše výprava se skládala z pěti osob: Jaroslav Vlk, který měl v koncentráku otce, MUDr. Bohuslav Hausdor jako tlumočnick německé a ruské řeči, já jako zástupce KSČ a Dlouhý Bedřich a J. Novotný, oba jako šoféři. Na-